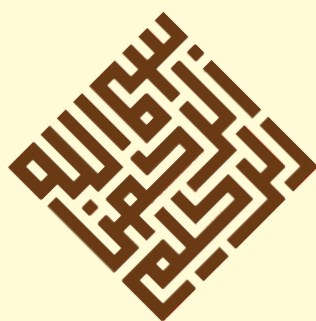

- سرشناسه : اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
- عنوان و نام پدیدآور : فقه تربیتی
- مشخصات نشر : قم: موسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۷.
- مشخصات ظاهری : ج. : جدول؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
- شابک : دوره: ۱-۵-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛
- یادداشت : ۳۵۰۰۰۰ ریال: ۳-۱۹-۸۵۴۲-۶۰۰-۹۷۸: ج. ۲۱.
- مندرجات : چاپ اول.
- شناسه افزوده : ج. ۱. مبانی و پیش فرض ها. - ج. ۲. تعلیم و تعلّم علم و دین. -
- موضوع : ج. ۴. تعلیم و تعلّم علوم و معارف عقلی. - ج. ۵. تعلیم و تعلّم علوم و معارف شهودی. - ج. ۷. آداب مشترک تعلیم و تعلّم
- موضوع : ج. ۲۱. تربیت جسمانی. - ج. ۲۴. تربیت عبادی
- موضوع : رجایی، محمد قاسم رجایی، ۱۳۴۸ -
- موضوع : آموزش و پرورش (فقه)
- موضوع : تربیت خانوادگی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
- موضوع : اخلاق اسلامی
- رده بندی کنگره : ۱۸۶/الف/۶/۱۹۸ BP
- رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۷۹
- شماره کتابشناسی ملی : ۳۹۵۶۳۷۱

علیرضا عرفانی

فقه تربیتی ۲۱

تربیت جسمانی

تحقیق و نگارش: محمد قاسم رجایی

نشر اشراق و عرفان

فقه تربیتی ۲۱ (تربیت جسمانی)

علیرضا اعرافی

تحقیق و نگارش.....محمد قاسم رجایی
ناشر.....مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار.....احمد رضانی
امور هنری.....حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ.....اول/زمستان ۱۳۹۷
لیتوگرافی، چاپ و صحافی.....سازمان چاپ اسراء
شمارگان.....۱۰۰۰ نسخه
قیمت.....۳۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN : 978-600-8542-19-3

www.eshragh-erfan.com
info@eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰
نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلم، کوچه ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

فهرست مطالب

سخن مؤسسه	۱۵
پیشگفتار	۱۷

فصل اول: کلیات و مفاهیم / ۱۹

۱. مقدمه	۱۹
۲. اهمیت و ضرورت تربیت جسمانی	۱۹
۳. پیشینه	۲۰
۴. مفهوم شناسی	۲۵
۴-۱. تربیت	۲۶
۴-۲. جسم	۲۶
۴-۳. تربیت جسمانی	۲۷
۴-۴. بدن	۲۷
۴-۵. تربیت بدنی	۲۹
۴-۶. علم تربیت بدنی	۳۰
۴-۷. ورزش	۳۱
۴-۸. تمرین بدنی	۳۳

۳۳	۹-۴. بازی
۳۵	۱۰-۴. رضاع
۳۸	۱۱-۴. حضانت
۴۰	۱۲-۴. کفالت
۴۲	۱۳-۴. نفقه
۴۲	جمع‌بندی مفهوم‌شناسی
۴۳	۱. عموم و خصوص مطلق
۴۳	۲. عموم و خصوص من وجه
۴۴	۳. تباین
۴۴	۵. انواع تربیت جسمانی
۴۴	۱-۵. تربیت جسمانی خود
۴۴	۲-۵. تربیت جسمانی دیگران
۴۵	۳-۵. تربیت جسمانی پیشگیرانه
۴۵	۴-۵. تربیت جسمانی درمانگرانه
۴۶	۶. وظایف متولیان امور کودک در تربیت جسمانی
۴۶	۷. سازماندهی بحث تربیت جسمانی

فصل دوم: إرضاع/۴۹

۴۹	۱. مقدمه
۵۰	۲. اقوال در مسأله
۵۰	۳. ادله
۵۰	الف) قرآن
۵۰	۱. آیه ائتمار (طلاق، ۶)

۵۱.....	۲. آیه ارضاع حولین کاملین
۵۳.....	(ب) روایات
۵۳.....	۱. صحیحہ ابن سنان
۵۵.....	۲. صحیحہ حلبی
۵۴.....	۳. روایت ابوبصیر
۵۷.....	۴. موثقہ سلیمان بن داوود منقری
۵۸.....	۵. موثقہ طلحة بن زید
۵۹.....	۶. روایت احمد بن عامر بن سلیمان الطائی
۵۹.....	۷. روایت ابو خالد کعبی
۶۵.....	۴. حکم تأمین شیرفرزند بر پدر
۶۶.....	جمع بندی مبحث ارضاع

فصل سوم: حضانت ۷۱/

۷۱.....	۱. مقدمه
۷۲.....	۲. حضانت و بحث حقیقت شرعیہ
۷۳.....	۱-۲. نسبت حضانت و ولایت
۷۳.....	اول. مفهوم ولایت در حوزه خانواده
۷۵.....	دوم. ادله ولایت در حوزه خانواده
۸۰.....	سوم. دامنہ شمول ولایت
۸۲.....	چهارم. ضوابط اعمال ولایت
۸۵.....	پنجم. گستره سنی ولایت در حوزه خانواده
۸۷.....	جمع بندی بحث نسبت حضانت و ولایت
۸۸.....	۳. حق یا تکلیف بودن حضانت

۴. ادله و حکم شرعی حضانت ۹۰
- الف) ادله قرآنی ۹۰
۱. آیه مضاره (بقره، ۲۳۳) ۹۰
- ۱-۱. چگونگی قرائت «لَا تُضَارَّ» ۹۲
- ۱-۲. حکم «لَا تَضَارَّ» ۹۲
- ۱-۳. مفهوم باب مفاعله در «لَا تَضَارَّ» ۹۳
- ۱-۴. مفهوم اضرار ۹۴
- ۱-۵. وجوب نفع‌هایی که مقدمه ترك ضرر است ۹۵
- ۱-۶. عرفی بودن ضرر ۹۶
- ۱-۷. معلوم یا مجهول بودن لَا تُضَارَّ ۹۷
- ۱-۸. عمومیت ضرر نسبت به فعل ایجابی و سلبی ۱۰۱
- ۱-۹. احراز ضرر ۱۰۱
- ۱-۱۰. تأکد حرمت اضرار ۱۰۲
۲. آیه ائتمار (طلاق، ۶) ۱۰۵
- ۲-۱. مفهوم‌شناسی ائتمار ۱۰۶
- ۲-۲. عنوان مشیر بودن یا موضوع بودن ائتمار ۱۰۷
- ۲-۳. مفهوم «معروف» ۱۰۹
- ۲-۴. معنای حرف «باء» در کلمه «بمعروف» ۱۰۹
- ۲-۵. مختص نبودن آیه به فضای طلاق ۱۱۰
- ۲-۶. گستره تشاور در معروف ۱۱۲
- ۲-۷. عدم اختصاص آیه به مبحث رضاع ۱۱۲
- ۲-۸. تأکید ویژه بر تعامل و هماهنگی ۱۱۲
- ۲-۹. حکم الزامی آیه ۱۱۳

جمع‌بندی استدلال به آیه براساس نکات یادشده	۱۱۳.....
۳. آیه وقایه (تحریم، ۶)	۱۱۳.....
محور یکم: ماده وقایه	۱۱۴.....
محور دوم: هیأت وقایه	۱۲۳.....
محور سوم: واژه اهل	۱۲۵.....
محور چهارم: آیه وقایه و وجوب حضانت	۱۲۷.....
ب) ادله روایی	۱۳۲.....
گروه یکم: روایات باب تأدیب	۱۳۲.....
۱. تأدیب، وظیفه پدر و مادر	۱۳۲.....
۲. تأدیب، حق فرزند	۱۳۴.....
گروه دوم: روایات باب حضانت	۱۴۵.....
جمع‌بندی این دسته روایات	۱۴۷.....
ج) سیره	۱۵۰.....
۱. سیره عقلا	۱۵۲.....
۲. سیره متشرعه	۱۵۴.....
جمع‌بندی ادله	۱۵۶.....
ویژگی‌های حکم وجوب حضانت	۱۵۷.....
۱. وجوب عام و وجوب خاص	۱۵۷.....
۲. تفاوت در گستره دلالت دو وجوب	۱۵۸.....
۳. وجوب کفایی حضانت	۱۵۸.....
۴. عدم شرط مباشرت	۱۵۸.....
۵. اعضای خانواده و گستره وجوب حضانت	۱۵۹.....
۵. قلمرو حضانت	۱۶۲.....

الف) گستره مفهومی حضانت	۱۶۳
۱. مفهوم حضانت در آیه ائتمار	۱۶۳
۲. مفهوم حضانت در ادله احقیت	۱۶۳
۳. مفهوم حضانت در دلیل لئی	۱۶۴
ب) گستره سنی وجوب حضانت	۱۶۴
۱. گستره سنی حضانت در آیه ائتمار	۱۶۵
۲. دلیل عقلی و گستره سنی حضانت	۱۶۵
۶. صلاحیت‌های لازم برای متولیان حضانت	۱۶۶
۱-۶. عقل	۱۶۷
۲-۶. امانتداری	۱۶۹
۳-۶. عدم اعتیاد	۱۷۲
۴-۶. سلامت از بیماری‌های واگیر	۱۷۵

فصل چهارم: نفقه/ ۱۷۹

۱. مقدمه	۱۷۹
۲. پیشینه پژوهش	۱۷۹
۳. مفهوم‌شناسی نفقه	۱۸۲
۴. ادله و حکم شرعی نفقه	۱۸۲
۱. قرآن	۱۸۲
۱-۱. آیه مضاره	۱۸۳
۲-۱. آیه ائتمار	۱۸۴
۳-۱. آیه وقایه	۱۸۶
۴-۱. سوره أسراء، آیه ۳۱	۱۸۸

چند نکته درباره این آیات	۱۸۹
۱-۵. آیه اجرت رضاع	۱۹۴
۲. روایات	۱۹۶
۱-۲. روایات عام (روایات باب تأدیب)	۱۹۶
رابطه روایات باب تأدیب با نفقه	۱۹۷
۲-۲. روایات خاصه	۱۹۹
روایت اول: صحیحہ حلبی	۱۹۹
روایت دوم: روایت تحف العقول	۲۰۲
روایت سوم: صحیحہ عبدالرحمان بن حجاج	۲۰۳
روایت چهارم: صحیحہ جمیل بن دراج	۲۰۷
روایت پنجم: صحیحہ حریز	۲۰۹
روایت ششم: صحیحہ محمد بن مسلم	۲۱۰
جمع‌بندی ادله روایی	۲۱۲
۳. سیره	۲۱۳
۱-۳. سیره عقلا و سیره معصوم علیهم السلام	۲۱۳
۲-۳. سیره متشرعه	۲۱۵
۵. تفاوت حضانت و نفقه	۲۱۷
۶. نکات پایانی مبحث نفقه	۲۱۸
۱-۶. تعیین مصادیق و حدود نفقه	۲۱۸
۲-۶. گستره زمانی نفقه	۲۲۰
۳-۶. وجوب نفقه بر عهده پدر	۲۲۲
۴-۶. شمول حکم نسبت به نوه	۲۲۳
۵-۶. ویژگی‌های حکم وجوب نفقه	۲۲۳

۶-۶. اجبار به پرداخت نفقه ۲۲۵

فصل پنجم: تمرین بدنی / ۲۲۹

۱. مقدمه ۲۲۹
۲. اهمیت و ضرورت بحث ۲۲۹
۳. مفهوم تمرین بدنی ۲۳۰
۴. اقسام تمرین بدنی ۲۳۰
- ۴-۱. تمرین بدنی به لحاظ مربی و متربی ۲۳۱
- تمرین بدنی خود یا دیگران ۲۳۱
- ۴-۲. تمرین بدنی به لحاظ تعداد افراد ۲۳۱
- تمرین بدنی فردی یا گروهی ۲۳۱
- ۴-۳. تمرین بدنی به لحاظ متولی برنامه ۲۳۲
- تمرین بدنی رسمی و غیررسمی ۲۳۲
- مقام اول: تمرین بدنی به مثابه فعل متربی ۲۳۲
- الف) ادله عام ۲۳۲
۱. اصل صیانت از حیات ۲۳۳
۲. اضرار به نفس ۲۳۹
۳. اهتمام به ارتقای سلامت ۲۴۳
- ب) تمرین‌های بدنی خاص ۲۴۶
۱. اسب‌سواری ۲۴۷
۲. تیراندازی ۲۵۶
۳. پیاده‌روی ۲۶۲
۴. شنا ۲۶۸

۲۶۹	۵. کُشتی
۲۷۲	جمع‌بندی ادله تمرین‌های بدنی خاص
۲۷۳	مقام دوم: تمرین بدنی به مثابه فعل مربی
۲۷۳	الف) ادله عام
۲۷۴	۱. قاعده اعانه بربر
۲۷۵	۲. اضرار به غیر
۲۷۸	ب) ادله خاص
۲۷۸	تعلیم شنا و تیراندازی
۲۸۴	جمع‌بندی مبحث تمرین بدنی
۲۸۴	۱. نوع حکم تمرین بدنی به عنوان فعل مربی
۲۸۶	۲. حکم تمرین بدنی به مثابه فعل مربی
۲۸۷	۳. حکم تمرین بدنی غیرمنصوص
۲۹۱	گزاره‌های فقهی مبحث تربیت جسمانی
۲۹۵	کتابنامه
۳۰۷	نمایه‌ها

سخن مؤسسه

انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دوچندان کرده است. نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه نظری خود باید مبانی علمی لازم برای تصمیم‌گیری و اجرا را داشته باشد و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ چرا که این نیاز بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، پاسخ مناسبی نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخ‌گویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، زمانی حس می‌شود که در نظر داشت: اولاً، دگرگونی‌های جدیدی در مجموعه دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً، زندگی انسان معاصر، به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطورهایی شگرف شده است؛ ثالثاً، شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی برای دستیابی به اهداف خود قرار داده است. به همین دلیل، سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضرورت دارد.

مؤسسه اشراق و عرفان که از سال ۱۳۸۶ با نظارت و اشراف علمی

استاد علیرضا اعرافی رحمته الله فعالیت خود را آغاز کرده است، علاوه بر تأکید بر اصالت‌های حوزوی، برای برطرف کردن نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر نیز می‌کوشد؛ از این رو، مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام‌سازی اسلامی»، «پروژه پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

فراهم کردن زمینه‌های رشد «جسمانی» و تأمین نیازهای طبیعی و مادی کودک، از جمله وظایف «تربیتی» والدین و مربیان است و از آنجا که فقه تربیتی باهدف تعیین احکام شرعی رفتارهای اختیاری مکلفان در عرصه تعلیم و تربیت، در تلاش است تا با استفاده از روش‌شناسی اجتهادی و استنباطی، به این هدف دست یابد، لازم است یکی از عرصه‌های تربیتی مورد بحث را «تربیت جسمانی» قرار دهد. از این رو، کتاب پیش‌رو با رویکرد فقهی به مباحث «تربیت جسمانی»، در صدد است مباحثی چون ارضاع (شیردادن)، حضانت، نفقه و فعالیت‌های بدنی را مورد بررسی اجتهادی قرار داده و احکام آن را به دست آورد.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از حضرت استاد اعرافی رحمته الله که در تمامی مراحل تولید این اثر، از اشراف و نظارت عالمانه دریغ ننمودند تشکر نموده و همچنین زحمات حجت‌الاسلام دکتر سیدنقی موسوی در راهنمایی و نظارت بر این پروژه و تلاش محقق ارجمند حجت‌الاسلام محمد قاسم رجایی در تحقیق و نگارش این کتاب را ارج نهد.

امید است صاحب‌نظران و اندیشه‌وران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراق و عرفان را به‌منظور بهبود محصولات آینده، از نظرات و پیشنهادهای سازنده خود بهره‌مند سازند.

پیشگفتار

در انسان‌شناسی اسلامی، انسان موجودی دو ساحتی و متشکل از روح و بدن است. هرچند هویت اصلی انسان را روح او تشکیل می‌دهد، اما به دلیل درهم‌تنیده‌گی و تعامل گسترده روح و بدن، نقش جسم را نمی‌توان در رشد و تکامل شخصیت انسان نادیده انگاشت. از دیگرسو، در انسان‌شناسی دینی، رشد جسمی زمینه‌ساز فرایند تربیت انسان در راستای تعالی روح و رسیدن به قرب الهی، به‌شمار می‌آید و بدن به مثابه محمل روح و ابزار تکامل انسان، تلقی می‌شود؛ به همین دلیل، در مقام اولویت‌بندی تربیتی، تربیت جسمانی، به سبب تأمین نیازهای زیستی و طبیعی انسان، به منزله بستر رشد انسان در ساحت معنوی و روحی او به‌شمار می‌آید. بنابراین تربیت همه‌جانبه و هماهنگ، نیازمند توجه به جسم و روان انسان به صورت توأمان است. از آن‌جاکه کودک در مرحله رشد جسمانی قرار دارد، هرگونه بی‌توجهی و سهل‌انگاری از سوی متولیان امور کودک، در تأمین نیازهای زیستی و بدنی وی، در این مقطع سنی، خسارات جبران‌ناپذیری را در سرنوشت آینده و رشد طبیعی او به دنبال خواهد داشت؛ به همین دلیل، تربیت جسمانی که در راستای تأمین نیازهای زیستی و طبیعی کودک و مراقبت از بهداشت و سلامت وی، تلاش می‌کند، یکی از ساحت‌های مهم تربیتی، به‌شمار می‌آید.

و ضرورت آگاهی متولیان امور کودک را در قبال مسؤولیت‌هایی که در زمینه تربیت جسمانی آن‌ها دارند بیش از پیش، روشن می‌کند.

نوشتار حاضر در صدد است وظایف متولیان امور کودک را در قبال تربیت جسمانی آن‌ها با یک رویکرد فقهی، بحث کرده و با استفاده از سازوکار استنباط حکم شرعی، احکام فقهی مباحث مزبور را در پنج فصل به ترتیب زیر، بررسی کند:

فصل اول: کلیات تربیت جسمانی؛

فصل دوم: احکام ارضاع؛ یعنی شیردادن به کودک؛

فصل سوم: احکام حضانت و سرپرستی امور کودک؛

فصل چهارم: احکام نفقه و تأمین هزینه‌های زندگی کودک؛

فصل پنجم: احکام تمرین بدنی؛ یعنی مباحث مربوط به فعالیت‌های بدنی.

در پایان، ضمن سپاسگزاری از دست‌اندرکاران مؤسسه اشراق و عرفان، شایسته است، به رسم ادب از استاد محترم حضرت آیت الله اعرافی رحمته الله به سبب افاده دروس و نظارت علمی بر پژوهش و تدوین این اثر، ابراز امتنان و قدردانی نمایم. همچنین از راهنمایی‌ها و یادآوری نکات علمی، جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید نقی موسوی، مدیر مؤسسه اشراق و عرفان که نظارت علمی این پژوهش را به عهده داشتند، صمیمانه تشکر می‌کنم. از جناب حجت الاسلام شهابت، مدیر گروه فقه تربیتی و جناب حجت الاسلام صفرزاده دبیر پژوهش و جناب آقای احمد رضائی و راستار نیز ابراز امتنان می‌کنم. در نهایت مراتب سپاس خود را خاضعانه از همه دوستان و عزیزانی اعلام می‌کنم که در به ثمرنشدن این اثر مرایاری رساندند.

و من الله التوفیق

محمد قاسم رجایی

اسفند ۱۳۹۶